

ПАРАДИГМА НЕОІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТИВНА ОСНОВА ПЕРЕХОДУ ВІТЧИЗНЯНИХ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ДО ЕКОНОМІКИ ІННОВАЦІЙНОГО ТИПУ

©2020 ПРОЦЕНКО В. М.

УДК 330.342:658
JEL: O14; O25; O30; O39

Проценко В. М. Парадигма неоіндустріалізації як об'єктивна основа переходу вітчизняних промислових підприємств до економіки інноваційного типу

Метою статті є формування парадигми неоіндустріалізації як об'єктивної основи переходу вітчизняних промислових підприємств до економіки інноваційного типу в сучасних умовах господарювання. Визначено, що розвиток вітчизняних промислових підприємств повинен забезпечити баланс між цілями не тільки економічного характеру, а й соціального та екологічного. Реалізація процесу розвитку вітчизняних промислових підприємств не може бути ефективною на короткостроковому етапі, вона повинна враховувати не тільки можливий позитивний результат, а й неминучі на поточному етапі економічного розвитку втрати. Одним із основних векторів розвитку є неоіндустріалізація економіки як альтернатива становленню постіндустріальної економіки, що передбачає можливість виходу вітчизняних промислових підприємств на нові прогресивні рівні, які визначають неоіндустріалізацію як актуальний тренд сучасного етапу економічного розвитку. Перехідним етапом від індустріалізації до неоіндустріалізації є процес реіндустріалізації економічної політики, що є досить складним завданням. Створення нової промислової парадигми передбачає поступовий перехід від сировинної спрямованості розвитку економіки до економіки, заснованої на використанні високотехнологічних виробництв на нові, прогресивні рівні розвитку визначають неоіндустріалізацію як актуальний тренд сучасного етапу економічного розвитку вітчизняних промислових підприємств.

Ключові слова: вітчизняні промислові підприємства, індустріалізація, реіндустріалізація, неоіндустріалізація, парадигма.

DOI:

Рис.: 2. Табл.: 1. Бібл.: 11.

Проценко Валентина Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри туризму, документних та міжкультурних комунікацій, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» (вул. Хорива, 1г, Київ, 04071, Україна)

E-mail: protsenko_dinz@ ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4299-1298>

УДК 330.342:658
JEL: O14; O25; O30; O39

Проценко В. Н. Парадигма неоіндустріалізації як об'єктивна основа переходу отечественных промышленных предприятий к экономике инновационного типа

Целью статьи является формирование парадигмы неоиндустриализации как объективной основы перехода отечественных промышленных предприятий к экономике инновационного типа в современных условиях хозяйствования. Определено, что развитие отечественных промышленных предприятий должно обеспечить баланс между целями не только экономического характера, но и социального и экологического. Реализация процесса развития отечественных промышленных предприятий не может быть эффективной на краткосрочном этапе, она должна учитывать не только возможный положительный результат, но и неизбежные на текущем этапе экономического развития потери. Одним из основных векторов развития является неоиндустриализация экономики как альтернатива становлению постиндустриальной экономики, предусматривающая возможность выхода отечественных промышленных предприятий на новые, прогрессивные уровни, определяющие неоиндустриализацию как актуальный тренд современного этапа экономического развития. Переходным этапом от индустриализации к неоиндустриализации является процесс реиндустриализации как экономической политики, что является достаточно сложной задачей. Создание новой промышленной парадигмы предполагает постепенный переход от сырьевой направленности развития экономики к экономике, основанной на использовании высокотехнологичных производств отечественных промышленных предприятий. Сделан вывод, что переход к новым технологическим основам, выход промышленного производства на новые, прогрессивные уровни развития определяют неоиндустриализацию как актуальный тренд современного этапа экономического развития отечественных промышленных предприятий.

Ключевые слова: отечественные промышленные предприятия, индустриализация, реиндустриализация, неоиндустриализация, парадигма.

Рис.: 2. Табл.: 1. Библ.: 11.

Проценко Валентина Николаевна – кандидат экономических наук, доцент, профессор кафедры туризма, документных и межкультурных коммуникаций, Открытый международный университет развития человека «Украина» (ул. Хорива, 1г, Киев, 04071, Украина)

E-mail: protsenko_dinz@ ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4299-1298>

UDC 330.342:658
JEL: O14; O25; O30; O39

Protsenko V. M. The Paradigm of Neo-Industrialization as an Objective Basis for the Transition of Domestic Industrial Enterprises to an Innovative-Type Economy

The article is aimed at forming a paradigm of neo-industrialization as an objective basis for the transition of domestic industrial enterprises to an innovative-type economy in modern economic conditions. It is defined that the development of domestic industrial enterprises should provide a balance between goals not only of the economic nature, but also of the social and environmental ones. Implementation of the process of development of domestic industrial enterprises cannot be effective in the short term, it should take into account not only the possible positive result, but also inevitable losses at the current stage of economic development. One of the main vectors of development is the neo-industrialization of the economy as an alternative to the formation of a post-industrial economy, providing for the possibility of domestic industrial enterprises to enter new, progressive levels, defining neo-industrialization as a current trend of the current stage of economic development. The transitional stage from industrialization to neo-industrialization is the process of reindustrialization as an economic policy, which is quite a complicated task. The creation of a new industrial paradigm implies a gradual transition from the raw-materials directedness of economic de-

velopment to an economy based on the use of high-tech productions of domestic industrial enterprises. It is concluded that the transition to new technological foundations, the entrance of industrial production to new, progressive levels of development define neo-industrialization as a current trend of the current stage of economic development of domestic industrial enterprises.

Keywords: domestic industrial enterprises, industrialization, reindustrialization, neo-industrialization, paradigm.

Fig.: 2. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 11.

Protsenko Valentyna M. – PhD (Economics), Associate Professor, Professor of the Department of Tourism, Documentary and Intercultural Communications, Open International University of Human Development «Ukraine» (1-H Khoryva Str., Kyiv, 04071, Ukraine)

E-mail: protsenko_dinz@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4299-1298>

Сучасний етап характеризується новими вимогами, пов'язаними з особливостями розвитку суспільства в епоху глобалізації. Сутність епохи, що минула, полягала у трансформації суспільства від традиційної індустріально-ринкової системи до нової високоорганізованої системи господарювання. Інформатизація суспільства, необхідність адаптуватися до мінливої глобальної ситуації в «новій економіці», наростання частки та зростання значущості інтелектуальних, інноваційних виробництв і послуг – усе це якісно змінює сучасну економіку та її найважливіший структурний сектор – промисловість.

Найбільш перспективними є моделі розвитку, в рамках яких територія – не пасивний простір, місце розташування філій великих промислових підприємств, які здатні створювати специфічні ресурси, розвивати інноваційну діяльність, формувати конкурентні переваги, а є основою для формування ефективної політики з підвищення своєї привабливості на вітчизняних і світових ринках, пошуку узгоджених стратегічних пріоритетів розвитку промисловості, а також нових технологій регулювання розвитку вітчизняних промислових підприємств. У рамках моделі розвитку має оптимально поєднуватися інтелектуальне ядро з діяльністю промислових підприємств, що забезпечить можливість розвитку ключових технологій (нано-, біо-, інформаційних).

Розвиток вітчизняних промислових підприємств повинен забезпечити баланс не тільки між цілями економічного характеру, а й між цілями соціальними й екологічними. Реалізація процесу розвитку вітчизняних промислових підприємств не може бути ефективною на короткостроковому етапі, вона має враховувати не тільки можливий позитивний результат, а й неминучі на поточному етапі економічного розвитку втрати. Одним із основних векторів розвитку є неоіндустріалізація економіки як альтернатива становленню постіндустріальної економіки, що передбачає можливість виходу вітчизняних промислових підприємств на нові прогресивні рівні, які визначають неоіндустріалізацію як актуальний тренд сучасного етапу економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями формування парадигми неоіндустріалізації як об'єктивної основи переходу вітчизняних промислових підприємств до економіки інноваційного типу займалися вітчизняні та зарубіжні науковці, а саме: О. Ареф'єва [3], Н. Васюткіна [3], Гугул О. [4], В. Дикань [5; 6], Прохорова В. [8; 9] та інші.

Проте питання парадигми неоіндустріалізації як об'єктивної основи переходу вітчизняних промислових підприємств до економіки інноваційного типу є досить актуальним і вимагає подальшого дослідження.

Метою статті є формування парадигми неоіндустріалізації як об'єктивної основи переходу вітчизняних промислових підприємств до економіки інноваційного типу в сучасних умовах господарювання.

Виробниче устаткування вітчизняних промислових підприємств виявилось фізично зношеним, морально застарілим і не пристосованим до комп'ютеризованого та автоматизованого виробництва. Відновлення вітчизняних промислових підприємств можна здійснити лише шляхом реанімації, повного технічного переозброєння їх індустріальної основи. Створення високотехнологічного виробництва, що відповідає завданням випуску товарів кінцевого споживання з високою доданою вартістю і купівельною спроможністю населення, має стати основним пріоритетом вітчизняних промислових підприємств. Така політика здатна зупинити процеси деіндустріалізації та створити умови, що стимулюють перехід до інноваційної економіки.

Індустріалізація як форма модернізації найбільш повно відповідає вимогам, що висуваються на початковій стадії відновного циклу, тобто це процес створення сучасних виробництв та індустріальне суспільство, засноване на спеціалізації та управління людським капіталом не тільки в політичній, а й у виробничій та іншій сферах [2; 5].

У табл. 1 розглянуто основи розвитку прогресу індустріалізації в провідних країнах світу в кінці XIX – на початку XX ст.

Економічні процеси в другій половині XX ст. у провідних країнах світу привели до значного фінансування економік і відірваності від реального сектора.

Характерними рисами вітчизняних промислових підприємств на сучасному етапі є технологічне відставання, залежність від імпорту устаткування, експортна орієнтація сировинних галузей, схильність до впливу кон'юнктури світових ринків, а також низькі ефективність і конкурентоспроможність. Загострення геополітичної ситуації диктує необхідність проведення політики імпортозаміщення, диверсифікації експорту. Зазначені причини актуалізують проведення стратегії неоіндустріалізації вітчизняної економіки.

Прогрес індустріалізації у передових країнах світу в кінці XIX – на початку XX ст.

Країна	Сутність процесу індустріалізації
США	У кінці XIX ст. економіка США розвивалася прискореними темпами та вийшла на лідируюче місце у світі за обсягом промислової продукції, обігнавши Англію. Прогресивний розвиток США пов'язаний з політичними, соціальними, географічно-кліматичними, природними та іншими факторами. Економіка США підвищувалася за рахунок розвитку зовнішньої політики держави, збільшення митних тарифів на імпорт готової продукції та вільний доступ іноземних капіталів (європейських), що формувало додаткові прибутки. Розвивалося промислове виробництво. Економічну єдність США посилювало активне будівництво залізниць, що стимулювало металургійне, металообробне та вуглевидобувне виробництво та сприяло освоєнню родючих земель західних штатів
Франція	Сировинна база Франції після війн була дуже слабкою, доводилося імпортувати більшу частину потрібного вугілля, що призводило до підвищення собівартості виробів та зменшувало їх конкурентоспроможність. Це призвело до зниження обсягів виробництва в металургійній, вугільній, сільськогосподарській та інших галузях промисловості. Активний розвиток був досягнутий у легкій промисловості. Реформи в аграрному секторі в середині XIX ст. не вирішили проблем, головними з яких були парцелярність (роздрібненість) селянських господарств і їх низький технічний рівень. Структурні перебудови сільськогосподарського сектора Франції відбулися під впливом високої конкуренції американського зерна та інших видів продукції. Світовий ринок Франція змогла завоювати завдяки виробництву тканин, одягу, косметики, парфумів, ювелірних виробів та інших предметів розкоші
Німеччина	Розвитку внутрішнього ринку Німеччини було досягнуто за рахунок ліквідації політичної роздрібненості, митних бар'єрів, завдяки формуванню єдиної грошово-фінансової системи тощо. Усе це привело до різкого збільшення інвестицій у промисловість. Створюються нові фабрики та заводи. Інженерно-технічні розробки Німеччини за кількістю та якістю впроваджень поступаються лише американським. Важлива роль належала машинобудуванню – виробництву двигунів внутрішнього згорання, воєнної продукції. Активний розвиток отримали хімічна, технічна, електрична, автомобілебудівна галузі. Підвищення продуктивності праці, зниження собівартості продукції, висока якість продукції надавали можливість завойовувати нові світові ринки. Агресивність Німеччини зумовлювалася відсутністю достатнього ринку власної сировини та збуту продукції
Англія	Зниження темпів промислового виробництва та втрату іноземних ринків збуту Англії зумовили інтенсивний процес індустріалізації США та Німеччини. Американські та німецькі товари, що були дешевші та якісніші, потрапляли на внутрішній ринок Англії. Це вимагало проводити активну технічну модернізацію промисловості, що потребувало значних капітальних вкладень. Підприємці Англії віддавали перевагу експорту капіталу за кордон (у колонії), де наявність недорогої робочої сили забезпечувала надприбутки. Інвестування направлялося у виробничу сферу – будувалися підприємства, шахти, порти, дороги тощо. Монополії в колоніях Англії впливали на формування механізму переливання капіталів і технологій, створювали соціальні інституції тощо
Японія	В Японії перехід до індустріального суспільства відбувся пізніше, ніж у країнах Західної Європи і США, і мав ряд своїх особливостей. Японія була аграрною країною до середини XIX ст., де володарювала феодальна система господарства. Сільське господарство країни мало перевагу над галузями промисловості (≈ 80%). Японія знаходилася довгий час у самоізоляції від зовнішнього світу. Активні зміни у розвитку Японії почали відбуватися з 1853 р., коли США змусили Японію відкритися для зовнішньої торгівлі з іншими державами. Це було великим внеском у розвиток індустріалізації (створювалися власні державні підприємства із залученням іноземних експертів-керівництва). Уряд сприяв активному розвитку системи загальної освіти, виконував функції науково-дослідної установи. Ці зміни в Японії створили ринок робочої сили. У країні почалося промислове перетворення та індустріалізація, що проходили прискореними темпами

Перехідним етапом від індустріалізації до неоіндустріалізації є процес реіндустріалізації як економічної політики, що є досить складним процесом.

Реіндустріалізація включає заходи, які є більшими, ніж стандартні варіанти вдосконалення, та спрямована на відновлення потенціалу промислових підприємств, включаючи великі структурні перетворення, оновлення потенціалу на новій високотехнологічній основі.

Створення нової промислової парадигми передбачає поступовий перехід від сировинної спрямованості розвитку економіки до економіки, заснованої на використанні високотехнологічних виробництв вітчизняних промислових підприємств. Головною умовою розробки політики реіндустріалізації є вибір пріоритетних напрямків розвитку науки і техніки та концентрація матеріальних і фінансових ресурсів для її реалізації, що дозволяє забезпе-

чити певний внесок у соціальний, науково-технічний і промисловий розвиток та є перехідним етапом до неоіндустріалізації.

Процес неоіндустріалізації має такі властивості: перетворення характеру праці з монотонного та виконавського в творчий, експериментальний та інноваційний; зміна структури трудового балансу в бік зростання питомої ваги людей з вищою, професійною та спеціальною освітою; перехід науки в безпосередню продуктивну силу, зростання частки наукомістких і високотехнологічних виробництв; зростання масштабу виробництва, посилення вертикальної інтеграції в економіці; екологічно чиста «зелена» природа нової індустріалізації [2; 5; 10].

Тому аналіз тенденцій неоіндустріалізації вітчизняних промислових підприємств необхідно проводити за такими напрямками, що наведені на *рис. 1*.

Рис. 1. Напрямки проведення аналізу тенденцій неоіндустріалізації вітчизняних промислових підприємств

Перетворення не можуть бути здійснені як стрімке становлення нової високотехнологічної якості економіки вітчизняних промислових підприємств. Це поетапний і довгостроковий процес, який передбачає не тільки послідовно реалізовану систему дій, а й реальну перебудову інтересів влади і бізнесу. Ці інтереси повинні бути перенаправлені від обслуговування експортно-сировинного сектора економіки на загальні інтереси збалансованого розвитку.

Курс на індустріалізацію є одним із напрямів розвитку вітчизняних промислових підприємств. Найважливішим стратегічним завданням є формування інноваційної економіки та виходу у світові технологічні лідери в умовах посилення конкурентної боротьби, що вимагає забезпечення темпів економіч-

ного зростання. Для вирішення цього завдання необхідно здійснювати системну неоіндустріалізацію.

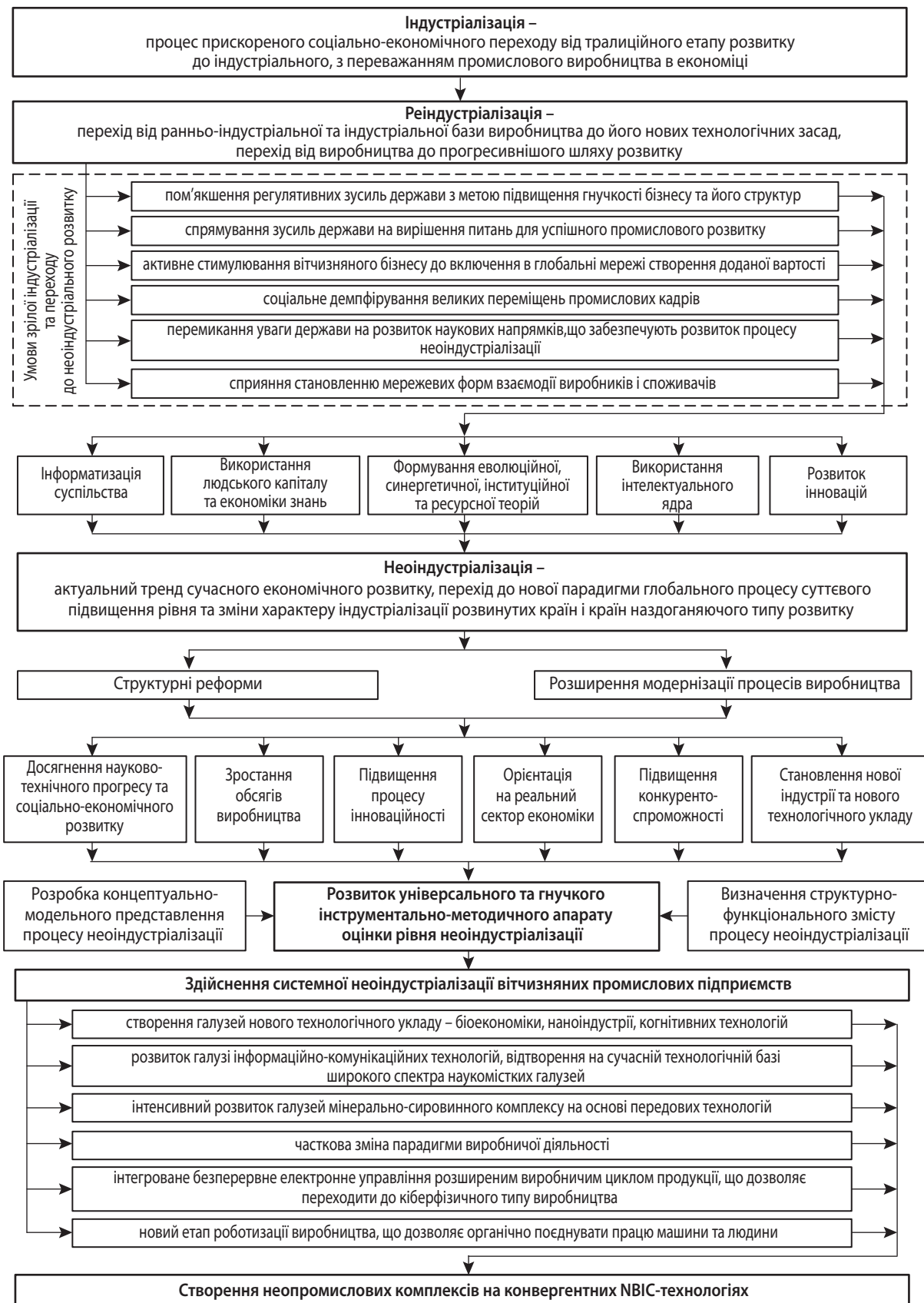
Становлення інноваційного типу розвитку вітчизняних промислових підприємств часто трактується як створення нових підприємств і нових секторів господарства, які формують в сукупності так звану «нову економіку», що характеризується виробництвом наукомісткої та високотехнологічної продукції. Водночас значно менше уваги приділяється модернізації вітчизняних промислових підприємств, де відбувається старіння технологій, підвищення до неприпустимих меж зносу обладнання, тобто зниження ефективності виробництва, мінімізація фінансових джерел для соціально-економічного розвитку та структурної перебудови.

Перехід до нових техніко-технологічних засад, вихід промислового виробництва на нові прогресив-

ні рівні розвитку визначають неоіндустріалізацію як актуальний тренд сучасного етапу економічного розвитку вітчизняних промислових підприємств (*рис. 2*).

Дослідження заявленої проблеми буде проводитися на методологічних підставах еволюційної, синергетичної, інституційної та ресурсної теорій, теорії людського капіталу, а також на сучасній парадигмі економіки знань. Дослідження базується на таких методологічних принципах:

- ✦ аналіз неоіндустріалізації;
- ✦ єдність економічного поля;
- ✦ комбіноване нарощення на протигагу принципу «творчого руйнування»;
- ✦ пріоритетний розвиток духовного виробництва в умовах формування економіки знань;

Рис. 2. Парадигма неоіндустріалізації як об'єктивна основа переходу вітчизняних промислових підприємств до економіки інноваційного типу

- ✦ партнерство держави та бізнесу при здійсненні проривних проєктів;
- ✦ синергія при формуванні промислової політики.

Необхідність соціально-економічного підйому та зміни парадигми економічного розвитку ставить завдання неоіндустріальної трансформації вітчизняних промислових підприємств, що передбачає створення конкурентоспроможної, стійкої та структурно збалансованої промисловості, здатної до ефективного саморозвитку.

Неоіндустріалізація розглядається як наслідок переходу на новий технологічний уклад (база формування економіки знань і 6-го технологічного укладу), активізації та впровадження креативних, процесних, технологічних і управлінських інновацій.

Незважаючи на розуміння необхідності неоіндустріалізації, залишаються відкритими питання, пов'язані з ідентифікацією рушійних сил, з її принципами та методами проведення, стратегією її здійснення та дефіцитом цілепокладання, а також з новими рушійними силами. Тому потрібна масштабна діяльність, яка поліпшує соціальні, соціокультурні, політичні та індустріально-технологічні аспекти неоіндустріалізації та формування неопромислових комплексів на конвергентних NBIC-технологіях.

Сформовані умови дозволяють зробити висновки про те, що створення спеціальної парадигми неоіндустріалізації є об'єктивною основою переходу вітчизняних промислових підприємств до економіки інноваційного типу. У стратегічному відношенні процес неоіндустріалізації повинен включати систему заходів, умов та інститутів, спрямованих на створення нової індустріальної бази.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження визначено, що перспективний курс на неоіндустріалізацію вітчизняних промислових підприємств виражено у пріоритетних напрямках технологічного розвитку. Це передбачає інтенсивний інноваційний розвиток вітчизняних промислових підприємств, основу якого має становити не тільки структурно-збалансований розвиток, а й оптимальна взаємодія всіх секторів, передусім мінерально-сировинного й обробного потенціалів. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р. № 40-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
2. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26 листопада 2015 р. № 848-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/848-19>

3. Ареф'єва О. В., Васюткіна Н. В. Корпоративне управління: еволюція, становлення, розвиток : монографія. Київ : Ліра-К, 2013. 180 с.
4. Гугул О. Я. Теоретичні засади управління розвитком персоналу. *Інноваційна економіка*. 2013. № 6. С. 194–198.
5. Дикань В. Л., Заєць Г. П. Забезпечення ефективності менеджменту промислових підприємств на засадах управління витратами на персонал. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. № 62. С. 297–305. DOI 10.18664/338.47:338.45.v%vi%i.136127
6. Дикань В. Л. Комплексний підхід до управління стійким розвитком підприємств машинобудування. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2015. № 49. С. 11–18. URL: <http://btie.kart.edu.ua/article/view/50932/47121>
7. Економічна енциклопедія : у 3-х томах. / С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К. : Видавничий центр «Академія», 2002. Т. 2. 952 с.
8. Прохорова В. В. Організаційно-економічні зміни як основа активізації підприємницької діяльності промислових підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2015. Вип. 15. Ч. 3. С. 78–81. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_15/3/22.pdf
9. Прохорова В. В., Проценко В. М., Чобіток В. І. Формування конкурентної стратегії підприємств на засадах інноваційно-спрямованого інвестування : монографія. Харків : Українська інженерно-педагогічна академія, 2015. 292 с.
10. Прохорова В. В., Чобіток В. І. Управління потенціалом конкурентоспроможності підприємств на засадах контролінгу : монографія. Харків : Українська інженерно-педагогічна академія, 2012. 278 с.

REFERENCES

- Arefieva, O. V., and Vasiutkina, N. V. *Korporatyvne upravlinnia: evoliutsiia, stanovlennia, rozvytok* [Corporate Governance: Evolution, Formation, Development]. Kyiv: Lira-K, 2013.
- Dykan, V. L. "Kompleksnyi pidkhd do upravlinnia stiikym rozvytkom pidpriemstv mashynobuduvannia" [An Integrated Approach to Sustainable Development of Enterprises Engineering]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*. 2015. <http://btie.kart.edu.ua/article/view/50932/47121>
- Dykan, V. L., and Zaiets, H. P. "Zabezpechennia efektyvnosti menedzhmentu promyslovykh pidpriemstv na zasadakh upravlinnia vytratamy na personal" [Ensuring the Efficiency of Management of Industrial Enterprises on the Basis of Personnel Cost Management]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, no. 62 (2018): 297-305. DOI 10.18664/338.47:338.45.v%vi%i.136127.
- Ekonomichna entsyklopediia* [Economic Encyclopedia], vol. 2. Kyiv: VTS «Akademiiia», 2002.
- Huhul, O. Ya. "Teoretychni zasady upravlinnia rozvytkom personalu" [Theoretical Principles of Personnel Development Management]. *Innovatsiina ekonomika*, no. 6 (2013): 194-198.

[Legal Act of Ukraine] (2002). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>

[Legal Act of Ukraine] (2015). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/848-19>

Prokhorova, V. V. "Orhanizatsiino-ekonomichni zminy yak osnova aktyvizatsii pidpriemnytskoi diialnosti promyslovykh pidpriemstv" [Organizationally-Economic Changes as Basis of Activation of Entrepreneurial Activity of Industrial Enterprises]. *Naukovyi visnyk Khergonskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia «Ekonomichni nauky»*. 2015. http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_15/3/22.pdf

Prokhorova, V. V., and Chobitok, V. I. *Upravlinnia potentsialom konkurentospromozhnosti pidpriemstv na zasadakh kontrolinhu* [Management of the Potential of Competitiveness of Enterprises on the Basis of Controlling]. Kharkiv: Ukrainska inzhenerno-pedahohichna akademiia, 2012.

Prokhorova, V. V., Protsenko, V. M., and Chobitok, V. I. *Formuvannia konkurentnoi stratehii pidpriemstv na zasadakh innovatsiino-spriamovanoho investuvannia* [Formation of Competitive Strategy of Enterprises on the Basis of Innovation-oriented Investment]. Kharkiv: Ukrainska inzhenerno-pedahohichna akademiia, 2015.